

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:41
sssjournal.com

pp.4349-4356
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 28/06/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 30/08/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 30.08.2019

BASINA YANSIYAN YÖNLERİYLE KUT'ÜL AMARE ZAFERSİNİN KISA BİR DEĞERLENDİRİLMESİ

A BRIEF EVALUATION OF ROUTING AMARE VICTORY REFLECTED TO THE PRESS

Mikail ERGÜVEN

İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi. Alev DURAN

İstanbul Aydın Üniversitesi, Tarih bölümü, Yakınçağ bilim dalı, İstanbul/TÜRKİYE

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1674>

Reference : Ergüven, M. & Duran, A. (2019). "Basına Yansıyan Yönleriyle Kut'ül Amare Zafersinin Kısa Bir Değerlendirilmesi", *International Social Sciences Studies Journal*, 5(41): 4349-4356.

ÖZ

1914 yılında başlayan 1.Dünya Savaşı 1918 yılına kadar devam etmiştir. Savaşın başlamasının asıl sebebi sanayileşmenin ortaya çıkmasıyla meydana gelen sömürgecilik, hammadde yarışı yanı sıra devletlerin silahlanma yarışı ve devletler arasındaki bloklaşma yarışı savaşın temel nedenlerini oluşturmuştur. Dünya savaşı olarak adlandırılmasının nedeni ise dünyadaki bütün devletlerin savaşa girmesi değil, savaşın ortaya çıkardığı sonuçlar tüm dünya devletlerini olumlu ya da olumsuz etkilemesinden dolayı bu isimle anılmıştır. Osmanlı Devleti de bu devletlerden biridir. Savaş Avrupa'da patlak vermesine rağmen stratejik bir konuma sahip olan Osmanlı Devleti kendini İttifak Gurubunun yanında savaşın ortasında bulup birçok cephede itilaf Gurubuyla savaşmıştır. Bu cepheler taarruz, savunma ve yardım cepheleri olarak adlandırılır. Osmanlı Devleti savunma cephelerinde Çanakkale cephesinde başarılı olmasının yanı sıra diğer bir savunma cephesi olan Irak cephesinde de Kut'ül Amâre de İngilizlere karşı başarı elde etmişse de daha sonra rehavete kapılan Osmanlı Devleti kendi askerlerini başka cephelere gönderince İngilizler tekrar toparlanarak Irak cephesinden saldırıya geçmiş ve bu cephede de yenilgi alınmıştır.

Anahtar kelimeler: 1.Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti, Cepheler, Irak cephesi, Kut'ül Amâre

ABSTRACT

20. in June 1914, when the Crown Prince of Hungary went to Sarajevo to prepare for these regions as the commander-in-chief of the Austrian army, and finally on June 28 , 1914, he was killed in Sarajevo by Prenchip, who was of Serbian descent with his wife. States that had previously been armed for colonialism and the raw material race were involved in World War I. The war occurred between the Entente and the alliance groups. The Ottoman Empire was also involved in the war alongside the Alliance Group. The Ottoman Empire fought on the offensive, defensive and relief fronts. One of these fronts is the Iraqi Defense front. On this front, the Ottoman Empire fought against the British and Arab tribes in the region, and although it was caught unprepared, it stopped and captured the British armies at Kutu'l Amar.

In doing this work, the documents of the Iraqi front and Kutü'l Amare were transcribed from the Ottoman archive of the Prime Ministry and the documents were briefly evaluated and the newspapers reflected in the press of the period were examined and briefly included in an eval.

Keywords: 1.World War, Ottoman Empire, Fronts, Iraqi front, Kutu'l amare.

1.GİRİŞ

1914 yılının haziran ayında Macaristan veliahtı Bosna tarafına Avusturya ordusunun başkumandanı sıfatı ile bu bölgelerde hazır bulunmak için Saraybosna'ya gitmiş ve nihayetinde 28 Haziran 1914 tarihinde Saraybosna'da zevcesiyle beraberken Prençip adında bir Sırp asıllı tarafından katledilmiştir. Yaşanan bu olay sonrasında Avusturya Sırbistan'a savaş ilan etmiş, Sırbistan ise Rusya'ya güvenerek savaşa girmiş ve Rusya'nın da Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'na savaş açıp harbe tutuşmasıyla I. Dünya Harbi zuhur bulmuştur.¹

Birinci dünya savaşının patlak verdiği yıllarda Osmanlı Devleti Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda yenilgiye uğradığından toprak kayıpları ve çeşitli sorunlarla uğraşmak zorunda kalmıştır. Alınan yenigiler ordunun zayıflığı ve devletin siyasetteki etkisizliğini ortaya çıkarmıştır. Bundan dolayıdır ki Osmanlı Devleti ordunu düzenlemeye çalışıp ve aynı zamanda da siyasi yalnızlıktan kurtulmak amacıyla diplomatik ilişkiler kurmaya başlamıştır.

Osmanlı Devleti savaşın çıktığı andan itibaren tarafsızlığını ilan etmiştir. Ortaya çıkan bu durum itilaf Gurubunun yanısıra özellikle Rusya için çok büyük öneme sahipti çünkü Osmanlı Devleti tarafsız olduğu halde İngiltere ve Fransa Osmanlı boğazlarını kullanıp Rusya'ya rahat bir şekilde yardımda bulunabileceklerdi. Bu duruma karşı Osmanlı Devleti'nin İtilaf Gurubundan bazı istekleri olmuş en bastinden kapitülasyonların kaldırılması istenmişse de İtilaf Devletleri bu duruma yanaşmayıp Osmanlı Devleti'nin bu isteklerini reddetmiştir. Yaşanan bu olaylar ve Almanya'nın çabaları sonucunda Osmanlı Devleti savaşa girme kararı almıştır. İngiltereden kaçan Goben ve Breslau Çanakkale Boğazından geçerek Osmanlı'ya sığınmıştır, Osmanlı Devleti bu gemileri Almanlardan satın aldığı bildirerek gemilerin adlarını Yavuz ve Midilli olarak değiştirip gemilere Türk bayrağı çekerek mürettebatına kendi askerlerinin kıyafetini giydirmiş ve İngilizlere teslim etmemiştir. Almanya'nın baskıları sonucunda Osmanlı devleti seferberliği ilan etmediklerini bahane ederek Almanya'yı oylamaya çalışsada baskılara daha fazla dayanamıyıp savaşa girmeyi kabul edecek ve Enver Paşa'nın emriyle Amiral Souchon Osmanlı donanmasıyla 29-30 Ekim 1914 gecesinde Rusyanın Odesa ve Sivastopol gibi limanlarını bonmabalamıştır. Bu gelişmeden sonra 2 Kasım'da Rusya, 5 Kasım'da İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan etmesiyle Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşına girmiş oldu.

Osmanlı Devleti'nin Cihan Harbine girmesi İttifak Gurubu için büyük bir rahatlama sağlamış Avrupada başlayan savaş Asya kıtasına da yayılmış, itilaf gurupları askeri güçlerinin bir kısmını Asya kıtasına gönderince İttifak Gurubu Avrupada biraz daha rahatlamıştır. Osmanlı Devleti'nin savaşa girdikten sonraki amacı cihat ilan ederek İtilaf devletleri himayesinde bulunan Müslümanların ayaklanmasıdır. Birçok cephede savaşan Osmanlı Devleti bu cepheler savunma taarruz ve yardım cepheleri olarak anılmaktadır. Bu savunma cephesinden biri de Irak cephesidir.

2. IRAK CEPHESİ

Osmanlı Devleti'nin 1.Dünya Savaşında savaştığı cephelerden biri de Irak Cephesi'dir. İngilizlerin Irak cephesini açmasındaki nedenler şöyle sıralana bilir. Çanakkale Cephesinde başarı elde edemeyen İngilizlerin Afrika ve Hindistan'a giden yolun güvenliğini sağlamanın yanı sıra Bağdat'ı ele geçirip Musul, Kerkük ve Abadan petrol bölgesinin kontrol altında tutmak istemesidir. Bir diğer neden ise İngilizlerin elinde bulunan Arap coğrafyasının yanı sıra Hindistan, Afganistan ve İran'da yaşayan Müslümanlar üzerinde Osmanlı Devletinin Cihat yoluyla Müslümanlar üzerindeki nüfuzunun arıtmasını engellemek istemesi üzerine İngiltere Irak

¹ Ali İhsan Sabis, **Harb Hatıralarım: Birinci Dünya Harbi**, İstanbul, Nehir Yayınları, 1991, c. 1, s. 45-47.

Cephesini açmıştır.² Ayrıca İngiltere bu cepheyi açarak İran üzerinden güneye incek Rus ordusuyla birleşerek Türk ordusunu yok edip Arap emirlikleri üzerindeki kurulan etkisini artırmak, Irak'taki Arap kabilelerini Osmanlı Devleti aleyhine kıskırtarak Müslümanların harekete geçmesini engellemek ve Kuzey Irak ile Doğu Anadolu'daki Kürt, Nasturi, Süryani ve Ermeni isyanlarının gerçekleşmesi için çabalamıştır.³ Osmanlı Devleti ise daha harp ilan etmediğinden dolayı, İngiltere'nin yaptığı bu faaliyetlere karşı uyarıda bulunmuştur. Yukarıda ifade edilen nedenlerle İngiltere, 3 Kasım 1914 tarihinde Basra Körfezi'ndeki Fav'ı işgal etmiş, buradan da Bağdat'a doğru ilerlemek üzere 8-10 Kasım 1914 tarihleri arasında Şatt'ül-Arap bölgesine doğru yönelmiştir.⁴ Osmanlı Devleti de daha önce olduğu gibi İngiltere'yi bu konuda uyarıya uyarılara uyulmadığı takdirde uluslararası anlaşmalar gereğince ateşle karşılık vereceğini İngiliz hükümetine bildirmiş⁵ ancak İngilizlerin uyarılara uymayıp bölgeye asker takviyesine bulunmaya devam etmesi ve Osmanlı Devleti'nin karasularını ihlal etmesi üzerine Osmanlı Devleti Fav Boğazı ve Araban'daki İngiltere ganbotlarına ateşle karşılık vermesi sonucunda İngilizlerin gaz depoları alev almıştır.⁶

Bu sırada İngilizler Fav, Şatt'ül-Arap ve Basra bölgesine asker çıkarmaya devam etmiş Irak cephesinde artık şiddetli çarpışmalar meydana gelmiştir. Ancak yaşanan olaylar Osmanlı Devleti açısından hiç de iç açıcı gözükmemekteydi. Irak Kumandanı Cavit Paşa, Irak askerlerini İngilizlere karşı cesaret gösteremediklerinden dolayı merkezden Türk askeri istemiştir.⁷

Şiddetli çarpışmalar sonucu Basra'yı zapt etmiş olan 6. İngiliz Fırkası, Aralık ayı başında buradaki iki mevziimizi ele geçirmiş ve Kurna'yı işgal edilmiş Suphi Bey esir edilmiştir.⁸ Kurna'nın elden çıkmasıyla esir düşen Suphi Bey'in yerine Süleyman Askeri Bey bölgeye tayin edilmiştir.⁹ Süleyman Askeri Bey mücadelelerde aşiret ve mücahitlerden faydalanmak istediğinden ayrıca yeni bir ordu talebinde bulunmamıştır. Böylelikle Bağdat'a gitmiş olan Süleyman Askeri Bey bazı tetkikler yaptırarak, Kurna mevkiinde İngilizlere karşı mevzi almış daha sonra Irak havalisi kumandanlığına atanmıştır. Kurna'da İngilizlerin taarruzu sırasında yaralanan Süleyman Askeri Bey merkeze çağrılmışsa da bunu kabul etmeyerek¹⁰ O, bölgede İngilizlere karşı Enver Paşa'nın düşüncesi olduğu gibi, aşiretlerden yaralanarak başarılı olunabileceğini düşünmüştür. Bunun üzerine Basra'yı geri almak için taarruz hareketlerine başlamıştır; fakat başarılı olamayınca intihar etmiştir (14 Nisan 1915).¹¹

Süleyman Askeri'nin saldırıları başarıyla sonuçlanmış olsa da bu gelişmeler İngilizleri korkutmuş İngilizler Basra'nın güvenliğini sağlayabilmek için Kurna'nın kuzeyini elde tutmaya çalışmışlardır. Bu nedenle Townshend komutasındaki İngiliz askerleri kuzeye doğru ilerlemek üzere görevlendirilmiştir.¹² Nitekim General Townshend komutasındaki İngiliz askerleri 31 Mayıs'ta kuzeye doğru ilerlemeye başlamışlardı. İngilizler 3 Haziran'da Amâra'yı 25 Temmuz'da da Nasiriye'yi ele geçirmiş, İngiliz Ordusu, Eylül 1915'te tekrar harekete geçmiş, 27 Eylül 1915'te Aziziye'yi işgal etmiş, 12 Kasım 1915'te Bağdat'a yürümüş ve 22 Kasım 1915'te Nurettin

² Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Ankara 1984, s.112.

³ Zekeriyâ Türkmen, Birinci Dünya Harbi'nde Irak Cephesi'nde Türk-İngiliz Mücadelesi, 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak Sempozyumu, Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul, 2015, s. 390- 391

⁴ Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin Basra Körfezi'ndeki faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Barış Metin, Birinci Dünya Savaşı'nda İran Coğrafyasında Etnik, Dini ve Siyasi Nüfuz Mücadeleleri, Berikan Yayınevi, Ankara 2012, s. 44.

⁵ Harb Mecmuası, nr. 8, Nisan 1332, s. 115; Köse v.d., s. 15- 21.

⁶ Sabis, c. 1, s. 45; Resul Köse, Muzaffer Albayrak, Yılmaz Karaca, Ersin Kırca, Selim Ümit, Kemal Gurulkan, Arşiv Belgelerine Göre Kutü'l-Amare Zaferi, İstanbul, Seçil Ofset, 2016, s.23-29.

⁷ Sabis, c. 1, s. 45; Resul Köse, Muzaffer Albayrak, Yılmaz Karaca, Ersin Kırca, Selim Ümit, Kemal Gurulkan, Arşiv Belgelerine Göre Kutü'l-Amare Zaferi, İstanbul, Seçil Ofset, 2016, s.13.

⁸ Sabis, c.2, s. 392; Köse v.d., s. 41.

⁹ Köse v.d., s.43

¹⁰ Cemal Kutay, *Türkiye İstiklal ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi*, Alioğlu Yayınevi, İstanbul, c. 17, s.10306- 10307; Sabis, c. 2, s. 393- 394; Köse v.d., s. 49- 50.

¹¹ Kutay, c. 17, s.10308; Köse v.d., s. 55.

¹² Mahir Küçükvanan, "İngiliz Basımında Osmanlı'nın Kutü'l-Amare Zaferi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIII/26 (2013-Bahar/Spring), s. 58.

Paşa komutasındaki Türk kuvvetleriyle Salman-ı Pak'ta savaşımıştır.¹³ Salman-ı Pak'ta Muharebesi'nde kuvvetinin üçte birini kaybeden İngilizler, 3 Aralık 1915'te Kut'ül-Amâre'ye çekilmiştir.¹⁴

3. KUT'ÜL AMÂRE SAVAŞI (3 ARALIK 1915-29 NİSAN 1916)

Nureddin Bey'in, Irak havalisi kumandanlığına gönderilmesi ve yaşanan hadiseler sonrası İngiliz ordusunda hastalanan General Barret'in yerine İngiliz ordu kumandanlığına General Townshend gönderildi.¹⁵ General Townshend, göreve başladıktan sonra Kurna'dan kuzeye doğru harekete geçmiştir. İngilizlerin bu taarruzu karşısında başarılı olamayan Türk kuvvetleri Kut'ül Amâre'ye çekilmiştir. Eylül 1915'te başlayan İngiliz taarruzu karşısında tutunamayan Türk kuvvetleri Bağdat'a doğru çekilmek zorunda kalmış Kut'ül Amâre İngiliz askerleri tarafından ele geçirilmiştir.¹⁶ Bağdat valiliğine tayin olan Nureddin Bey daha sonra görevinden alınarak yerine Bağdat valiliğine Miralay Halil Bey tayin olunmuştur.¹⁷ Kut'ül Amâre'nin düşmesinin ardından, Bağdat ve Aziziye arasında bulunan bölge Selmanpak'ta birliklerini konuşlandıran İngilizlerle bu bölgede savaşımaya karar vermiş ve İngilizlerin taarruzu üzerine bölgede sıcak çatışmalar başlamıştır.¹⁸ Yaşanan yoğun çatışmalar sonucu Selmanpak'ta durdurulan İngiliz ordusuna karşı artık Türk ordusu karşı taarruza geçmiştir. Bu durum karşısında İngiliz komutan Townshend komutasındaki İngiliz ordusu bu büyük kayıplar vermeye başlamış İngiliz kuvvetleri geri çekilmeye başlamıştır.¹⁹

Türk ordusu karşısında tutunamayan ve geri çekilmek zorunda kalan İngiliz birlikleri Aralık 1915'te Kut'ül Amâre'ye sığınmıştır. Halil Paşa komutasındaki Türk ordusu Kut'ül Amâre'yi kuşatma altına almıştır. Ayrıca İngiliz kamuoyu da Irak Cephesindeki yaşanan harekâtın ne amaçla yapıldığını ve bu konu hakkında da bilgilendirilmek istediklerini belirtmişti. İngiliz ordusunun böyle kötü bir duruma düşmesi ve gönderilen diğer kuvvetlerden de yardım alamamasından dolayı gün geçtikçe İngiliz ordusu için durumlar daha kötü bir hal almaya başlamıştır. Türk ordusu ise kendi saflarına çektikleri Arap kabileleriyle her geçen gün daha da güçlenmiştir. Bu sırada Türk ordusunda önemli değişiklikler meydana gelmiş ve yeni askerlerle güçlenen 6. Ordu Kumandanlığı kurulmuş ve ordu kumandanı olarak Goltz Paşa görevlendirilmiştir.

İngiliz, Irak Ordu Kumandanı olan General Nixon, Kut'ül Amâre'de kuşatması altında olan ordusunu kurtarmak amacıyla harekete geçmiş bunun için Dicle Ordusu Kumandanlığına General Aylmer'i görevlendirmiştir. Basra'dan hareketle Kut'ül Amâre'ye doğru gelen General Aylmer ile Türk ordusu arasında sıcak çatışmalar başlamış ancak İngilizler bu taarruz da başarı elde edememiştir.²⁰ Kut'ül Amâre'deki birlikleri kurtarma girişimi sonuçsuz kalmıştır. Artık bundan sonra General Townshend ve ordusu için zor günler başlayacaktır. İngilizler askerlerini kurtarmak için Felahiye'de harekete geçmiş ancak Türk ordusunun karşılık vermesiyle geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca İngiliz askerleri Türk ordusuyla birlikte hareket eden Arap süvarilerinin cesur ve bir o kadar da güvensiz, yağmacı ve tehlikeli olduklarını farkındalardı.²¹

General Townshend ve ordusu günler geçtikçe daha zor şartlarda yaşamlarını sürdürmeye çalışsalar da İngilizler'in yaptığı yardım ve kurtarma çalışmaları sonuçsuz kalması Townshend ve

¹³ Süleyman Askeri'nin intihar etmesi sonrasında komutası boşalan Osmanlı birliklerinin komutasına Nurettin Bey görevlendirilmiştir. Irak savunmasının tamamından sorumlu olmanın dışında fırsat bulduğunda İngilizlere saldırması konusunda emir alan Nurettin Bey 19 Mayıs 1915'de Bağdat'a varmıştır.

¹⁴ Cemal Kemal, "Birinci Dünya Savaşı ve Sonrasında Musul Meselesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 40, Kasım 2007, s.649-650.

¹⁵ Sabis, c. 2, s. 397.

¹⁶ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, **Kutü'l Amare maddesi**, c. 26, s. 503; Ali Vehbi Aykota, *Tarihçe-i Harb*, Haz. Hasan Babacan-Servet Aşvar, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011, s. 57.

¹⁷ Köse v.d., s. 73, 81.

¹⁸ Barış Metin, "**Türk Basınına Göre Birinci Dünya Savaşı'nda Kutü'l Amare Zaferi**", Kutü'l Amare Zaferi Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, Mardin, 28-29 Nisan 2016, s.100.

¹⁹ 8 Metin, s. 100.

²⁰ Aykota, s. 2; Köse v.d., s. 83- 85.

²¹ Köse v.d., s. 93- 94, 97, 99- 101.

askerleri erzak sıkıntısı çekmeye başlaması ve yaralı olan askerlerin tıbbi ihtiyaçları karşılanamaz duruma gelmiştir. Ancak ne var ki İngiliz kamuoyu bile yalan ve asılsız haberlerle bildirmeye devam etmiştir. Burada yaralılara yeterince yardım yapılmamış ve idarecilerin tedbirsiz idaresizliğinden kamuoyu yeterince bilgilendirilmemiştir.²²

Kuşatma altında olan İngiliz ordusunda yukarıda değindiğim gibi durumlar yaşanırken, Türk ordusunun kumandanı olan Goltz Paşa, ordusu zafere doğru yaklaşırken hastalanıp vefat etmiştir. Goltz Paşa'nın ölümü Türk askerlerinde büyük bir hüznü yaşatırken onun yerine 6. Ordu Komutanlığına Irak Cephesi komutanı Halil Paşa görevlendirilmiştir.²³ Osmanlı ordusunda değişiklikler meydana geldiği sırada İngiliz ordusu da bıkkınlık ve tükenmişlik sendromu yaşamıştır. Çünkü artık İngilizlerin tayyareler ile yaptığı yardımlar da ulaşamıyor Osmanlı ordusu gelen her türlü yardımı engellemiştir. Hatta yardım olarak atılan çuvalardan bazıları tarafsız bölgeye düşmüştür.²⁴ Artık teslim olmaktan başka çaresi kalmayan Townshend ve ordusu tarih 29 Nisan 1916'yı gösterince Osmanlı ordusuna teslim olmuştur. Halil Paşa'nın, General Townshend ile yaptığı birkaç görüşme sonucu İngiliz ordusu teslim olmaya mecbur kalmış İngiliz ordusunda 5'i general olmak üzere 500 subay ve 13 bin İngiliz askerinin esir alındığını 6. Ordu Kumandanı Halil Paşa Osmanlı payitahtına bildirmiştir.²⁵ Yaklaşık 5 aydır Kut'ül Amare'de Osmanlı muhasarası altında kalan ve müttefiki olan Rusya'dan yardım alamayan İngilizler tayyare ve gemilerle gönderilmeye çalışılan erzaklar Osmanlı ordusu tarafından engel olunmuş olduğundan İngiliz ordusu teslim olmaya mecbur bırakılmıştır.²⁶ Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşından Çanakkale Cephesi'nden sonra Kut'ül Amare Zaferi ile İngiliz ordusunu bir kez daha yenilgiye uğratmıştır. Bu Osmanlı ordusunun yenilmez denilen İngiliz ordusunu teslim alarak tarihte emsali nadir görülen önemli bir hadise olmuştur.

İngiliz kumandan ve askerleri teslim alındıktan sonra belli başlı şehirlere gönderilmiş esir İngiliz askerlerinin sevkleri sırasında gerekli olan kolaylığın gösterilmesi için bazı vilayetlere telgraf çekilmiştir. İngiliz subaylarının kiralıkları kendileri tarafından karşılanmak üzere yerleştirilmesi için Ankara, Konya ve Kastamonu valiliklerine telgraf çekilmiştir Ayrıca diğer esir İngiliz askerleri Konya, Aksaray, Eskişehir, Çankırı, Çorum, Yozgat ve Kırşehir'de iskan edilmiştir.²⁷ General Townshend'in ise kılıç ve silahı kendisine iade edilip, esir olmadığı padişahın misafiri olduğu ifade edilmiş General Townshend bu 3 yıl süren esaret hayatı rahat geçtiği için Türklere minnettarlığını ifade etmiştir.²⁸

4. KUT'ÜL AMARE ZAFERİ'NİN BASINA YANSIMALARI

Osmanlı Devleti, Irak Cephesi'nde hazırlıksız yakalanmasına, zayıf askeri gücüne ve sınırlı imkânlarına rağmen Çanakkale Zaferi'nden sonra, İngilizlere zaferini kazanmıştır. Dünyanın en güçlü devletinin askerlerinin kayıtsız şartsız teslim alınması İngiltere açısından gurur kırıcı bir duruma dönüşmüş yenilmez denilen İngiliz devleti ikinci kez Osmanlı Devleti tarafından durdurulmuştur. Osmanlı Devleti açısından ise büyük bir onur ve sevinç kaynağının yanı sıra moral olmuştur. Bunun içindir ki Osmanlı Devleti böyle bir zaferi kazanmaktan duyduğu sevinci bütün dünyaya ilan etmiştir.

Zafere özellikle 8. sayısının tümünde yer veren Harp Mecmuası, Halil Paşa'nın fotoğrafına da yer vermiş ve zaferi anlatmıştır. Goltz Paşa'nın fotoğrafı da sayının kapağında yer verilmiştir. Ayrıca İngiltere'ye gönderme yapmak amacıyla da fotoğraf ve yazılara da yer verilmiştir. Aynı şekilde Nureddin Bey, diğer esir komutanların olmak üzere resimlere yer verilmiş ve yazılarda savaşın nasıl kazanıldığı, Osmanlı ordusunun fedakârlığı, kahramanlığı anlatılmıştır.²⁹ Harp Mecmuası

²² Köse v.d., s. 103, 107- 108, 111- 112.

²³ Köse v.d., s. 121, 127.

²⁴ Metin, s.102.

²⁵ Köse v.d., s. 129- 131.

²⁶ Köse v.d., s. 134; Rifat Uçarol, Siyasi Tarih, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1985, s. 386.

²⁷ Köse v.d., s. 141- 145, 159

²⁸ Ahmet Çelik, Mustafa Selçuk, " *Tarafların Basınında Kutü'l Amare Zaferi*", Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 15, 2016, s. 308.

²⁹ Harb Mecmuası, Sayı: 8, Nisan 1332, s. 112- 118; Harb Mecmuası, Sayı: 9, Mayıs 1332, s. 130- 131.

bazı diğer sayılarında da zafer ile ilgili bilgilere yer vermiştir. Günlük gazeteler de bölgeden aldıkları haberleri ve resmi tebliği yayınlamış Özellikle Mayıs ayı boyunca Kut Zaferi için birçok yazı, yorum, makale yayınlanmıştır. Hatta bazı gazeteler ilave baskı yapmış Tanin Gazetesi ve diğer gazeteler zaferin kazanılmasından hemen sonra resmi tebliği yayınlamışlardır. Tanin’de Kut’ül Amare’nin sükûtunun bizim için ne kadar muvaffakiyet ise; düşman için o kadar büyük bir darbedir şeklinde yazı kaleme almıştır. Ayrıca 2 Mayıs’ta “Townshend ve Siyasi Memurlar” başlıklı bir yazı yayınlanmıştır.³⁰

Servet-i Fünun Gazetesi, 4 Mayıs 1916 tarihli sayısında Halil Paşa’ya kapakta yer vererek Kut’ül Amare Zaferi ile ilgili gazetelerde çıkan haber ve resmi tebliğlere yer vermiştir.³¹ Ayrıca Servet-i Fünun haftalık çıktığı için haberler ve resimler daha özenli bir şekilde çıkmakta 11 Mayıs’ta çıkan sayısında “Kut’ül Amare Esirleri: General Townshend ve Siyasi Memurlar”³² başlıklı yazısında Irak Cephesi’ndeki gelişmeler hakkında bilgi notlarını aktarmıştır. Bu dönemin bütün gazetelerinde farklı başlıklar altında yazılmıştır. Gazete “Kut’ül Amare Muzafferiyeti”, “Kut’ül Amare’nin Sükûtu” başlıklı yazılarında da Enver Paşa’nın padişaha gönderdiği telgrafı ile cevapname-i hümayuna yer vermiş ve Osmanlı kahramanlığı karşısında İngiltere’nin acizliğini, nasıl mağrur bir duruma düştüğünü neşretmiştir.³³ Bir diğer sayısında ise “Bağdat’ta Şenlikler” ve “Kut’ül Amare Muhasarası” başlıkları ile yer veren Servet-i Fünun, zafer sonrası Bağdat’ta yapılan şenlikleri konu almış ve İngilizlerin şimdiye kadar uygulamış oldukları baskılara rağmen Kut’ül Amare’de düştükleri aciz durumları anlatılmıştır.³⁴ Zaferi konu alan bir başka gazete de İkdam Gazetesi’dir. 1 Mayıs 1916’daki sayısında İstanbul’da Beyazıt Meydanı’ndaki zafer sonucu coşkulu kutlamalarına yer verilmiş, 2 Mayıs’ta ise Townshend’in savaşı nasıl kaybettiği ile ilgili bilgilere aktarılmıştır. Burada savaşın kaybedilmesindeki sebebi; sivil memurların yanlış yönlendirmeleri sonucu olduğu belirtilip aynı sayıda İngiltere’nin yaptığı mücadelelerden bahsedilmiş ve Türk ordusu karşısında nasıl mağlup oldukları ele alınmıştır. 4 Mayıs’taki sayısında Viyana’da yapılan sevinç gösterilerine ve Viyana halkının tebriklerine yer verilmiştir.³⁵

Zaferi ele alan bir diğer gazete de Tercüman-ı Hakikatti. 29 Nisan 1916 sayısında zaferi, “İngilizlerin Tarihi En Büyük Felaketi” başlığıyla okuyucularına aktarmıştır. Haberin devamında İngiliz ordusunun esir edilmesini ve Türk ordusunun Çanakkale’den sonra Irak’ta İngilizleri yenmesinden bahsedilmiştir.³⁶ 30 Nisan’daki sayısında ise zaferin Osmanlı’daki yansımaları ve şehir ile kasabalardan gelen telgraflar aktarılmıştır.³⁷ Bir diğer sayısında, Kut’ül Amare Zaferi’nin Arnavutlar üzerindeki tesirinden ve Danimarka basınındaki yansımaları ele alınmıştır.³⁸

Kut’ül Amare yenilgisi nedeniyle bazı İngiliz ve Fransız gazeteleri de yazılarında yer vermiş gönderilen yardım kuvvetlerinin zamanında ulaşamamasından, Townshend’in Kut’ül Amare’yi savunmasına ve teslim oluşuna, bunun sonucunun üzüntüyle karşılandığına yer vermiştir. Ayrıca bu yenilginin acısını İngilizlerin nasıl alabileceğinin anlatılmıştır. İngiltere tarihinde unutulamayacağı bir yenilgi olarak ele alınmıştır.³⁹ İngiltere bu mağlubiyetin sebebinin askerler mi yoksa siyasiler mi olduğuna dair yazılar kaleme alınırken diğer bir gazete de İngiliz ordusunun Selmanpak’taki yenilgisinde yararlılara yeterli sağlık hizmetinin verilmediğine dair yazılar yazılmıştır.⁴⁰ Times Gazetesi, İngiltere hükümetinin sefer ile ilgili kamuoyuna çok az bilgi verdiğini belirmiş ve çok önemli olan bir diğer konu olan İngiliz esirlerinin Türk askerli tarafından İngiliz askerlerine gösterilen iyi muamele ve ilgiden bahsedilmiştir.⁴¹

³⁰ Çelik, Mustafa Selçuk, s. 313- 315.

³¹ Servet- i Fünun, nr. 1298, 21 Nisan 1332, s. 286- 287.

³² Servet- i Fünun, nr. 1299, 28 Nisan 1332, s. 299.

³³ Servet- i Fünun, nr. 1298, 21 Nisan 1332, s. 286- 287

³⁴ Servet- i Fünun, nr. 1301, 12 Mayıs 1332, s. 3.

³⁵ Metin, s. 112- 116.

³⁶ Tercüman- ı Hakikat, nr. 12586, 29 Nisan 1916.

³⁷ Tercüman- ı Hakikat, nr. 12587, 30 Nisan 1916.

³⁸ Tercümanı- ı Hakikat, nr. 12589, 2 mayıs 1916.

³⁹ Köse v.d., s. 191- 195

⁴⁰ Köse v.d., s. 221-222.

⁴¹ Köse v.d., s. 237.

Kut'ül Amare'de yenildikten sonra teslim olan Townshend, Türklerin kendisine ve askerlerine iyi davrandıklarına ve mertçe savaştıklarına dair bir yazı kaleme alarak İskandinavya basınında kendine yer bulmuştur.⁴² Alman basınında çıkan bir yazıda ise İngiliz milletinin yenilgiyi çok abartıp önemsediklerine, aslında İngiliz ordusundaki askerlerin çoğunun gönüllü olduğuna, savaş bölgesinden gelen mektuplara göre böyle bir sonucun beklendiğine yer vermiştir.⁴³ İsveç basınında çıkan bir makalede ise İngiliz yaralılarının gemilere nakline Türklerin izin vermesine, İngilizlerin bu durumdan övgü ile bahsettiğine değinilmiştir.⁴⁴ Bir diğer alman gazetesi olan Frankfurter Zeitung Gazetesi; Irak'taki İngiliz askerlerin sevkine, İran'da Rusların askeri hareketleri ve İngilizlerin izlediği politikaya, Goltz Paşa'nın savaş ile ilgili yaptığı hesap ve tahminlerden bahsedilmiştir.⁴⁵ Hollanda basınında çıkan ve Lahey büyükelçisi tarafından İstanbul'a rapor edilen yazıda Türk ordusunun İngiltere karşısındaki zor şartlara rağmen elde edilen başarısından övgüyle söz edilmiştir.⁴⁶ Hollanda basınındaki bazı diğer değerlendirmeler ise; Townshend'in bütün askeri birlikleri ile Osmanlı Devleti'ne teslim olmasının İngiltere'nin Osmanlı nezdindeki nüfuzuna öldürücü bir darbe vurduğundan bahsedilmiştir.⁴⁷ Bu belgeler incelendiğinde İngiliz hükümetinin kamuoyuna kendi halkına yetersiz ve yanlış bilgiler aktardığı anlaşılmaktadır.

4. SONUÇ

Osmanlı Devleti savaşa hazırlıksız girmesine ve bölgede yeterince askeri gücü olmamasına rağmen bu zorlu mücadeleyi üstün bir başarıyla nihayete erdirmiştir. Osmanlı ordusu ilk başta yeterince donanımına sahip olamadığı için Bağdat ve Kurne gibi bazı bölgeleri kaybetmiştir fakat daha sonra İngiliz ordusunu Selmanpak'ta durdurmayı başarmış ve taarruza geçmiştir. İngiliz ordusu Türk kuvvetlerine karşı koyamamış Kut'ül Amare'ye çekilerek burada muhasara altına alınmıştır. Beş ay kadar süren bu zorlu mücadelede İngiliz ordusunun başlıca kumandanları Townshend birçok subay ve askerle birlikte 13 bin den fazla kişi Halil Paşa komutasındaki Türk ordusuna teslim olmuştur. Bu büyük zafer dönemin en önemli gündem maddesi olarak basında yer almıştır. Çanakkale zaferinden sonra Osmanlı Devletinin İngilizlere karşı kazanmış olduğu bu zafer başarıyla taçlandırılmıştır.

Bu büyük zafer Osmanlı kamuoyunda Türk ordusunun kahramanlığını ortaya koyacak şekilde savaş alanında ki fotoğraf ve resimlerle gündeme getirilmiştir. Avusturya ve Almanya gibi müttefik devletlerin basını da bu zaferi Mayıs ayı boyunca tebriklerle ve kutlamalarla ele almıştır. Gazetelerde ise İngiltere'nin orta doğudaki gücünün yerle yeksan olduğunu ve bir daha eski gücüne gelemeyeceğini yazmıştır. Fakat Osmanlı Devletinin bu zorluklar karşısında çok büyük bir mücadele verdiğini ve verdiği bu mücadelenin kendi geleceği için olduğunu yazmıştır. Böylece müttefik devletler Osmanlı Devleti ile beraber verdikleri bu mücadeleden büyük mutluluk duyduklarını ifade etmişlerdir. Kut'ül Amare savaşında İngilterenin gücü ne kadar kırılmış olsa da bu devletler Ortadoğu emellerinden asla vazgeçmemiştir. Yenilgiyi bir ders olarak gören İngiltere buraya tekrar asker takviyesinde bulunmuştur. Ancak Osmanlı Devleti askeri birliklerini İran'a ve Farklı bölgelere göndermiştir. Onay kadar kısa sürede yenilenen İngiliz ordusu 1917'de Bağdat'ı ele geçirmiştir. Mütarekeye kadar İngiliz ordusu ilerlemeye devam etmiştir. Böylece Osmanlı Devleti I.Dünya Savaşında Ortadoğu da ki bütün topraklarını kaybetmiştir.

Sonuç olarak Ortadoğu ile ilgili söylenecek çok söz vardır. Fakat biz burada kısaca değinecek olursak bu Ortadoğu projesi aslında Yahudilerin Hz. Musa döneminden itibaren kendilerinin seçilmiş bir millet olarak inanmalarından ve buraları da Arz-ı Mev'ud dedikleri topraklara dâhil etmelerinden kaynaklanmaktadır. Aslında çok öncelerden I.Dünya Savaşına kadar gelen ve hala günümüzde de bu emelleri devam eden toraklardır. Yani günümüzdeki Dünya devletlerine bakacak olursak Amerika, İsrail, İngiltere, ve Fransa gibi devletlerin bu topraklar üzerinde halen

⁴² Köse v.d., s. 241

⁴³ Köse v.d., s. 229- 230.

⁴⁴ Köse v.d., s. 225

⁴⁵ Köse v.d., s. 209- 212

⁴⁶ Köse v.d., s. 184- 185.

⁴⁷ Köse v.d., s. 201- 202.

emelleri ve planları devam etmektedir. Ortadoğu devletlerine baktığımızda ise özellikle başta Filistin olmak üzere Irak, Suriye, Lübnan, Libya, Afganistan gibi ülkeler halen işgal altındadır. Ve öyle görülmektedir ki uzun yıllar boyunca bu işgaller de bitmeyecektir. Tabii günümüzle ilişkilendirdiğimizde sadece Arz-ı Mev'ud yönüyle görmekten ziyade aslında bu toprakların Petrol gibi yer altı zenginlikleri bakımından çok büyük bir rezerve sahip olmaları işgalci devletlerin bu topraklara göz dikmesine sebep olmuştur. Öyle görülmektedir ki bu Ortadoğu üzerindeki planlar işgalci devletler tarafından uygulanmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

Bariş Metin, *“Türk Basınına Göre Birinci Dünya Savaşı'nda Kutü'l Amare Zaferi”*, Kutü'l Amare Zaferi Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, Mardin, 28-29 Nisan 2016, s.100.

Aykota, A.V. (2011). *Tarihçe- i Harb.* Haz. Hasan Babacan, Servet Avşar. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Çelik, A. , M. Selçuk (2016). *Tarafların Basınında Kutü'l Amare Zaferi.* Sayı. 15: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi.

Köse, E. , M. Albayrak, Y. Karaca, E. Kırca, S. Ümit ve K. Gurulkan (2016). *Arşiv Belgelerine Göre Kutü'l- Amare Zaferi.* İstanbul: Seçil Ofset.

Kutay, C. *Türkiye İstiklal ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi.* C. 17. İstanbul: Alioğlu Yayınevi.

Küçükvatan, Mahir; *“İngiliz Basınında Osmanlının Kutü'l-Amâre Seferi”*, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XIII/26, Bahar 2013.

Metin, B. (2016). *Türk Basınına Göre Birinci Dünya Savaşı'nda Kutü'l Amare Zaferi.* Mardin: Kutü'l Amare Zaferi Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı.

Moberly, K. J. (1928). *Irak Seferi 1914- 1918.* C. 1. Çev. Binbaşı Cemal. İstanbul: Tarih Nahiyesi.

Sabis, A. İ. (1991). *Harb Hatıralarım: Birinci Dünya Harbi.* C. 1- 2. İstanbul: Nehir Yayınları.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. *Kütü'l Amare* maddesi.

Türkmen, Z. (2015). *Birinci Dünya Harbi'nde Irak Cephesi'nde Türk- İngiliz Mücadelesi.* 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak Sempozyumu. İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı.

Uçarol, R. (1985). *Siyasi Tarih.* İstanbul: Filiz Kitabevi. Harb Mecmuası. (Nisan 1332) , (Mayıs 1332).

Servet- i Fünun. (21 Nisan 1332) , (28 Nisan 1332) , (12 Mayıs 1332).

Tercüman-ı Hakikat. (29 Nisan 1916) , (30 Nisan 1916) , (2 Mayıs 1916).